

סדר זרעים

מסכת מעשרות

עם פירוש רבי עובדיה מברטנורא

עם פירוש משנת רפאל

לרבי רפאל בן משה פרנסיס זצ"ל

בו יבוארו

פשט המשנה, הרחבות מהגמרא וקורות חיי התנאים

מסכת מעשרות היא המסכת השביעית בסדר זרעים. במסכת זו חמישה פרקים אשר ברובם עוסקים בהלכות ובדיני המעשרות. שם המסכת "מעשרות" הוא שם כולל לתרומה, מעשר ראשון, מעשר שני, ומעשר עני.

המסכת דנה בעיקר בפרטי הנושאים האלה:

- מה הם הגידולים החייבים במעשרות.
- מאימתי מתחייבים הגידולים במעשרות.
- עד מתי מותרים באכילת עראי קודם שהופרשו מהם המעשרות.
- איזהו גמר מלאכתם הקובע למעשר, ואוסר בהם אפילו אכילת עראי לפני הפרשת המעשרות.
- הדברים השונים הקובעים למעשר.

לרפואת דבורה בת תרצה שושנה

שמות פרקי המסכת

1. כלל אמרו במעשרות . . . . . שג
2. היה עובר בשוק . . . . . שט
3. המעביר תאנים . . . . . שיג
4. הכובש . . . . . שכא
5. העוקר שתלים . . . . . שכד

פרק ראשון

הגידולים החייבים במעשרות

משנה א

כָּל־אֲמָרוֹ חֲכָמִים בְּמַעֲשֵׂרוֹת בענין חיובם: כָּל שֶׁהוּא אֹכֵל לָאֲדָמָה, וְנִשְׁמָר - יש לו בעלים ואינו הפקר, וְגִדּוּלָיו מִן הָאָרֶץ - חֵיב בְּמַעֲשֵׂרוֹת. וְעוֹד כָּל־אֲחֵר אֲמָרוֹ חֲכָמִים: כָּל שֶׁתְּחַלְּתוּ אֹכֵל - כגון ירקות, שמיד כשהם גדלים הם ראויים לאכילה, וְסוּפּוֹ אֹכֵל בגמר גידולו, אֲף עַל פִּי שֶׁהוּא שׁוֹמְרוֹ - מניחו במחובר לקרקע בכדי לְהוֹסִיף אֹכֵל - שיגדל יותר - חֵיב לעשרו כשהוא תולשו, בֵּין כִּשְׁהוּא קָטָן בֵּין כִּשְׁהוּא וְגִדּוּל. וְכָל שֶׁאֵין תְּחַלְּתוּ אֹכֵל כגון פירות האילן, שאינם ראויים לאכילה עד שיגדלו אֲבָל סוּפּוֹ אֹכֵל - אֵינוֹ חֵיב לעשרו עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אֹכֵל כמבואר במשניות הבאות:

משנה ב

מֵאֵימָתִי הַפְּרוֹת שאין תחילתם אוכל, נעשים אוכל וְחֵיבִין בְּמַעֲשֵׂרוֹת? הַתְּאֲנִים - מְשִׁיבֵיחֵילוֹ -

מיני פירות: אינו חייב עד שיעשה אוכל. דכתיב (ויקרא כז) מזרע הארץ מפרי העץ, עד שיגדל ויעשה פרי: ב מאימתי הפירות חייבים במעשרות. דתחלתן אינו אוכל וצריך ליתן שיעור לכל פרי ופרי מאימתי יגיע זמנו להיות ראוי לאכילה: משיבחילו. תחילת בשולם קרוי בוחל, ודוגמא

ביאורים והרחבות

1. **פירוש:** בירושלמי למדין את הכלל מהכתוב (דברים יד, כב): "עֲשׂוּ תַעֲשׂוּ אֶת כָּל תְּבוּאֹת זְרַעְכֶם הַיֵּצֵא הַשְּׂדֶה שְׂנֶהָ שְׂנֶהָ". ודרשו: "את כל תבואת" - דומיא דתבואה שהוא אוכל. "זרעך" - המיוחד לך, פרט להפקר שאין לו בעלים מיוחדים. "זרעך" - דבר שזורעים אותו ומצמיח, פרט לכמהין ופטירות שאינן נזרעות.

כתב הרמב"ם (הלכות תרומות ב, א): כל אוכל אדם הנשמר שגידוליו מן הארץ חייב בתרומה, ומצות עשה להפריש ממנו ראשית לכהן, שנאמר: "ראשית דגנך תירושך ויצהרך תתן לו", מה דגן תירוש ויצהר מאכל בני אדם וגידוליו מן הארץ ויש לו בעלים, שנאמר "דגנך", אף כל כיוצא בהן חייב בתרומות וכן במעשרות. (ובהל' ו' כתב): הירקות, אף על פי שהן מאכל אדם, אינן חייבין במעשרות אלא מדבריהן, לפי שנאמר במעשר "תבואת זרעך" - תבואה וכיוצא בה, אבל הירקות אינן בכלל התבואה, וכן יראה לי שהוא הדין בתרומה, שהרי נאמר בה: "דגנך תירושך ויצהרך" - כל הדומה לאלו, אבל תרומת הירק מדבריהם, כמעשר.

ר' עובדיה מברטנורא
א א כלל אמרו במעשרות כל שהוא אוכל. למעוטי סטים שקורין בערבי גי"ל, וקוצה שקורין בערבי אלעצפו"ר, שאלו אינן אוכל, אע"פ שהן נאכלים ע"י הדחק. ואינם חייבים במעשרות: ונשמר. למעוטי הפקר שאין לו בעלים שישמר: ונשמר. למעוטי כמהין ופטירות. וכל הני ילפינן מקרא, דכתיב (דברים יד) עשר תעשר את כל תבואת זרעך וכו'. את כל תבואת, דומיא דתבואה שהוא אוכל. זרעך, המיוחד לך פרט להפקר שאין לו בעלים מיוחדים. זרעך דבר שזורעים אותו ומצמיח, פרט לכמהין ופטירות שאינן נזרעות: כל שתחלתו אוכל וסופו אוכל. כגון ירקות, שמיד כשהן גדלים ראויין לאכילה, ומשמרין אותו עד שיגדל ויוסיף אוכל: חייב קטן וגדול. שהרי ראויין לאכילה בין גדולים בין קטנים: וכל שאין תחלתו אוכל. כגון

ר' עובדיה מברטנורא

לזו תחילת ימי הנעורים באשה קרוי בוחל. ומפרש בגמרא משילבין ראשיהם זהו התחלת בשולם: האבשים. מין ממני הענבים הרעים כמו ויעש באושים (ישעיה ה): משהבאישו. שנתבשלו כל כך עד שהחרצנים שבפנים נראים מבחוץ מתוך הקליפה. ואשכול שיש בו גרגיר א' שהגיע לשיעור זה הוי כולו חבור למעשרות: והאוג. אילן שפירותיו אדומים, וקורין לו בלע"ז קורניאול": והתותים. בערבי תו"ת ובלע"ז מורא"ש: משימסו. משיתמעך האוכל מתחת ידו. ואם הגיעה אפילו פרידה אחת של רמון לשיעור זה כל הרמון חייב במעשרות: משיטילו שאור. משיפתחו כשאור שיש בו סדקים: משיטילו גידים. כשמתחילים להתבשל נראים בהם כמין גידים אדומים: משיעשו מגורה. משיבדל האוכל מן הקליפה החיצונה ויהיה האוכל כאילו מונה במגורה דהיינו אוצר: משיעשו קליפה. הקליפה התחתונה הסמוכה לאוכל ואינה נעשית אלא אחר גמר בשול הפרי. ואין הלכה כר' יהודה: ג משינקדו. משיהיה בהם נקודות שחורות, כי בגמר בשולם הם מתחילים להשחיר: וכל השחורים. כגון ענבי הדס

משילבינו ראשיהם, וזהו התחלת בישולם.

הענבים והאבשים - סוג של ענבים גרועים -
משהבאישו - התבשלו הרבה, עד שהחרצן שבפנים נראה מבחוץ מתוך הקליפה.
האוג - אילן שפירותיו אדומים, "סומק" בערבית
והתותים - משיאדימו - משייעשו אדומים. וכל הפירות האדמים - משיאדימו. הרמונים - משימסו - משייעשה רך ויתמעך הפרי תחת ידו.
התמרים - משיטילו שאור - יתחילו לתפוח כשאור שיש לו סדקים. האפרסקים - משיטילו גידים - משייראו בקליפתם כעין גידים אדומים.
האגוזים - משיעשו מגורה - משיבדל האוכל מן הקליפה החיצונית, ויהיה נראה כאילו מונח במגורה - במחסן.
רבי יהודה אומר: האגוזים והשקדים - משיעשו קלפה - הקליפה הפנימית הדבוקה לאוכל:

משנה ג

החרובין - משינקדו - ייעשו בהם נקודות שחורות, שבגמר בישולם הם מתחילים להשחיר. וכל הפירות השחורים - משינקדו.
האגסים והקרסטומלין - אגסי בר והפרישין - חבושים והעזרדים - כעין תפוחים קטנים - משיקרחו - משנקרחו השערות שעליהם. וכל הפירות הלבנים - משיקרחו.
התלתן - משיצמח - אם יתלוש ויזרע מחדש, יחזור ויצמח?

וענבי סנה: אגסים. בערבי אג"ס, ובלע"ז פירא"ש: קרוסטומלין. תפוחים קטנים הדומים לעפצים שקורין מלין: פרישין קונדוני"ש בלע"ז, ובערבי ספרג"ל: עוזרדין. בערבי זערו"ד, ובלע"ז סורב"ש: משיקריחו. פירות הללו בקטנן מכוסים שערות דקות כמין נוצה, וכשיתחילו להתבשל נקרחים מעט מעט, ובגמר בשולם נופל הכל: התלתן משיצמח. משהיה נגמר בבשולו עד שאם היו זורעים